УДК 911:371.3

С.В. Бабкова, Н.О. Бойко, В.В. Обозний

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ДІАГНОСТИКИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ, вихідні передумови. У сучасних умовах навчання географії закономірно ставить питання про оцінювання, яке б адекватно відображало різні складові освітньо-виховного процесу. При цьому проблема різнобічного оцінювання у навчанні географії є найбільш актуальною. Сучасний спосіб співвіднесення цілей і реальних результатів виглядає найменш розробленим у педагогічній теорії і практиці. Розгляд методів і форм контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів і студентів з географії потребує концептуального підходу до вирішення означеної проблеми.

В умовах зміни парадигми „освіта на все життя” на парадигму „освіта протягом життя” основне призначення освітньої діяльності виявляється не тільки у тому, щоб навчити, але й виявити і розвинути особистісні індивідуальні якості. Це слід робити в такій мірі, аби забезпечити кожній людині оптимальну життєву траєкторію, як успішну для неї, так і корисну для держави. У зв’язку з цим стають необхідними активні форми навчального процесу, в яких якісно змінюються можливості індивідуальної освітньої діяльності. За таких умов репродуктивне навчання замінюється на неперервне і більш послідовне. Такий підхід обумовлює кардинальні зміни в організації як шкільного, так і вузівського навчально-виховного процесу.

В останні роки в системі оцінювання відбувся перехід від системи великомасштабної оцінки (незадовільно, задовільно, добре, відмінно) на більш дрібний масштаб оцінки знань: у середній школі - на дванадцятибальну систему, а у вищих навчальних закладах - на європейську шкалу оцінювання (ECTS). Проте, абсолютну оцінку знань бальна система давати не в змозі, тому що не враховує

відмінності в кваліфікації педагогів. До того ж, у багатьох випадках низька вимогливість до учнів і студентів підкріплюється традиційною практикою завищення оцінок.

Недостатня розробленість проблеми стимулює пошук нових систем контролю, серед яких правильно організоване оцінювання навчальних досягнень учнів і студентів є стимулом продовження їх освітньої діяльності.

Мета даної статті – висвітлити інноваційні напрями діагностики освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як показує освітня практика, великомасштабна система оцінки знань знаходиться у протиріччі з формами контролю та оцінки навчальної діяльності учнів та студентів (тестами, контрольними роботами, кваліфікаційними комплексними завданнями тощо), які здатні оцінити їх навчальні досягнення за багатьма ознаками. Зокрема, у навчальних закладах стають необхідними форми контролю та оцінювання за рівнями навчально-пізнавальної діяльності учнів та студентів (репродуктивним, відтворювальним, конструктивним, творчим), які б давали можливість діагностувати як хід навчального процесу, так і якість підготовки, тим більше, прогнозувати напрями майбутньої професійної реалізації. Таку діагностику важливо здійснювати як на ранніх етапах навчання (з метою подальшого спрямування зусиль у обраній галузі знань, цілеспрямованої орієнтації на активні типи навчально-пізнавальної діяльності, необхідністю психологічної професійної корекції у процесі навчання), так і в кінці навчання (що дає можливість діагностувати та зафіксувати рівень сформованості навчально-творчих можливостей учнів та студентів).

Ситуація, що склалася з оцінюванням знань, характеризується використанням бальних оцінок, які, з одного боку, не можуть бути прийняті ні як абсолютні, ні як відносні, а з другого - не дають можливості диференціювати учнів та студентів за їх знаннями, інтересами, можливостями, здібностями тощо.

Фахівці вказують, що виходом з цього становища є добре забутий принцип „рейтингування” вихованців, коли навчальні досягнення виводять їх на певні

місця в списку тих, з ким вони навчаються протягом усього періоду навчання. Окрема навчальна оцінка може виявитися випадковою, неадекватною знанням, тоді як рейтинг є об'єктивним показником і відображає рівень успіхів, тому що інтегрується за множиною показників протягом досить тривалого часу й визначається групою педагогічних фахівців. У подібній системі оцінювання „множина" балів встановлює і абсолютний рейтинг успіху. Показники рейтингу мають комплексний характер, адже набрані бали фіксують успіхи з окремих предметів, активність у навчальному процесі, участь у пошуково-дослідницькій роботі, оволодінні іноземними мовами, у суспільному житті, громадянську позицію, прояв національної свідомості та патріотизму тощо. З огляду на відкритий характер і тривалий період спостереження вони відображають широкий діапазон критеріїв, які визначають інтегральне оцінювання навчальних досягнень учня.

Крім того, „рейтингування" приносить у навчально-виховний процес риси професійної діяльності з елементами конкуренції, суперництва, творчих підйомів при досягненні успіхів, бажання уникати невдач тощо. Важливою рисою „рейтингування" є неминуча змагальність між вихованцями, що створює додаткову мотивацію навчанню. Практичний досвід переконує, що престижність високого рейтингу набагато вища, ніж високі оцінки. Адже високий рейтинг у майбутньому гарантує успішне працевлаштуванням і вигідні умови для професійного зростання.

Як показує освітня практика, проблема різнобічного оцінювання у навчанні географії також є найбільш актуальною. Педагогічна наука та сучасна освітня практика напрацьовують нові можливості індивідуалізації навчання з метою врахування особистих якостей і можливостей учнів та студентів, визначення ефективних моделей навчального процесу, вироблення рекомендацій щодо успішного подальшого навчання.

Досвід переконує, що потенційні можливості особистості неправильно оцінювати інтегральною оцінкою без урахування особистісних можливостей того, хто вчиться, творчих уподобань та майбутніх потенційних успіхів. Адже в кожному з рівнів можливості вихованців (знання, уміння, навички, ціннісні орієн-

тації) можуть бути охарактеризовані різними оцінками, тобто диференційованість набутого вихованцем виявляється значною.

Так, в навчанні, під час якого вихованцям передається стандартизована інформація, оцінювання, як правило, зводиться до виявлення ступеня засвоєння знань. У такому випадку рівень засвоєння однакових для усіх знань легко виражається кількісно-бальною оцінкою. Тому кількісно-бальне оцінювання є виправданим для порівняння рівня сформованості репродуктивної діяльності із встановленим освітнім стандартом.

В умовах практично-проектного навчання (де завжди є місце для елементів творчо-індивідуального) складно стандартизувати оцінку дій, тому вона замінюється оцінкою операцій та проектів, при якій конкретні параметри піддаються точній перевірці. Такий підхід дає можливість оцінювати вміння застосовувати одержані знання для досягнення наміченого результату. Кількісній оцінці надається нова якість, тобто вона стає кількісно-експертною. У таких випадках оцінювання одержаних вихованцями знань і вмінь може набувати форми конкурсного змагання, під час якого умовно-кількісне оцінювання допомагає врахувати допущені учнями і студентами відхилення від встановлених норм та стандартів.

У випадках, коли оцінці підлягають творчі дії та нові підходи, які не можуть бути зіставлені із визначеними зразками, як правило, використовують якісно-кількісне оцінювання (або рейтингову оцінку). У творчих роботах, де оцінюється рівень індивідуальних здібностей, здійснюється якісна оцінка, зокрема, у формі рецензії.

Загальновідомо, що формування духовного світу вихованців відбувається складно. Як відомо, характер цінностей закладається ще з дитячих років у сім'ї, оточенні однолітків, за місцем проживання і спілкування тощо. Тому оцінювання у вихованні (мотивація, моральні якості, ціннісні орієнтації) вимагає різних підходів до оцінки кожної складової цього виховання. Оцінювання особливої індивідуальної ціннісної духовності доцільно доповнювати якісно-характеристичною складовою оцінки.

Оцінювання освоєної культури спілкування, яка характеризується комплексом своєрідних навчально-освітніх напрямів (діалогових, ігрових, індивідуально-групових тощо), доцільно оцінювати характеристично-рейтинговою оцінкою.

Висновки. Таким чином, навчання географії в умовах рейтингового різнобічного оцінювання навчальних досягнень вихованців розкриває можливості для:

- здійснення заходів щодо оновлення навчально-виховного процесу не лише за рахунок навчально-організаційних заходів, але й за самим змістом навчання; (шляхом впровадження інноваційних навчальних технологій, ефективних форм і методів організації самостійної роботи, підвищення якості навчання тощо);

- створення належних умов для переходу від системи масового навчання до індивідуально-групового навчання. За таких умов створюється можливості для нарощування творчого потенціалу вихованців на основі врахування їх індивідуальних особливостей і диференційованого підходу до кожного з них. При цьому змінюються традиційні методи особистої участі педагога у виконанні різнопланових функцій діагностування навчального процесу;

- впровадження контролюючих методів, підвищення ефективності, оперативності і уніфікованості процедури оцінювання. Критеріями відбору має бути як кількісно-рейтингова оцінка за весь період навчання, так і оцінка навчальної роботи вихованців за її окремими видами та результатами захисту творчих робіт.

Вказані вище положення можна розглядати як концептуальну основу для розробки організаційно-методичної системи оцінювання знань і вмінь учнів у навчанні географії, ефективність якої слід доводити результатами педагогічного експерименту.